Van vlas tot linnen tot in de linnenkast

Begrippen:
Van vlas tot linnen: Vlas, linnen, roten en kaarden, spinnen, twijnen, bomen.

De weefstoel: Schering en inslag, bomen, hevels, kam, schietspoel, textiel.

De linnenkast: Beddenlinnen, kleding, huishoudtextiel.

Doel

Van vlas tot linnen: Verschillende handelingen en begrippen verklaren die bij de verwerking van vlas tot linnen horen, met daarbij verschillende uitdrukkingen en gezegden die hierop betrekking hebben.

De weefstoel: Demonstratie van de werking van verschillende onderdelen: kettingboom, doekboom, hevels, kam, schietspoel. Met daarbij verschillende uitdrukkingen en gezegden die betrekking hebben op het weven.

De linnenkast: De inhoud van de linnenuitzet. Bekijken van verschillende weefsels. Bekijken van verschillende kwaliteiten en versieringen.

Inleiding

We hebben allemaal te maken met textiel. Welke dingen van stof gemaakt, draag jij of gebruik je? (Denk aan kleding, beddengoed, handdoeken, theedoeken, e.d.)
Welke dingen van stof zie je ook in je omgeving? (Denk aan gordijnen, vloerbedekking, tafelkleden e.d.)
Weet je waarvan het is gemaakt? En hoe?

Kern

Van vlas tot linnen

Aan de hand van de expositie wordt uitleg gegeven over de verschillende handelingen die nodig zijn om van de vlasplant tot het linnengoed in de linnenkast te komen. Te zien zijn bij het weefgetouw:

Vlasplant: De lange vezels van stengels van de plant zijn geschikt om draden van te maken.

Roten: De stengels worden in het water gelegd en een gedeelte gaat rotten, de vezels lijken nu op een bos ‚Äòhaar‚Äô.

Kaarden: Met een kaarde, een soort borstel worden de vezeldraden los gemaakt.

Spinnen: Door de vezels in elkaar te draaien ontstaat er een lange dunne draad die op een klos gewonden wordt.

Twijnen: Door twee of meer gesponnen draden in elkaar te draaien, ontstaat er een sterke draad. Denk maar aan een koordje maken.

Haspel: Het garen van de klos van het spinnewiel wordt met de haspel netjes opgewonden in strengen.

Bij het weefgetouw

Scheringboom: Om een schering op te zetten zijn er een bepaald aantal draden van dezelfde lengte nodig. Dit gebeurt met een grote haspel en de draden worden geteld. Het is een saai werkje, waarbij je wel een goed gesprek kunt houden. De uitdrukking “een boom opzetten” komt hier vandaan.

Hevels: Iedere draad moet zijn eigen plaatsje krijgen, ze mogen elkaar niet kruisen, want dan ontstaan er weeffouten. Door de draden op verschillende manieren over de hevels te verdelen, kan je verschillende patronen laten ontstaan. Denk maar aan keper, satijn of damast. Kijk maar naar je spijkerbroek, de theedoeken of je jas.

Kam of riet: De draden worden door de spleetjes van het riet geregen. Hoe fijner de stof, hoe meer draden per centimeter. Kijk maar naar het verschil bij je overhemdblouse, jack of theedoek.

Schietspoel: De inslagdraad zit op de spoel. Door de schietspoel ging het weven veel sneller.

Breedtehouder: Dit is een lat om de stof op breedte te houden. De inslagdraad moet niet te strak trekken, dan zou de stof steeds smaller worden.

Doekboom: De geweven stof wordt opgerold op de “doekboom”. Als er genoeg meters zijn geweven, kunnen de scheringdraden worden doorgeknipt en de stof van de doekboom worden afgerold.

Bleken: Als de stof van het weefgetouw komt, wordt deze gebleekt om het mooi wit te laten worden. De stof werd in de zon op de bleek gelegd. Dit was een grasveld. In Bredevoort is nog een straatnaam die daar naar verwijst: de Bleekwal.

Van vlas tot linnen tot in de linnenkast

Bij de linnenkast

In de woonkamer
Het is de bedoeling dat een van de medewerkers van de educatieve groep deze les verzorgt. Zo mogelijk zal er ook iemand een korte demonstratie spinnen verzorgen.

Doel: laten zien dat huisvlijt in deze streek mede het begin werd van de industrialisatie.

Van grondstof tot garens: In de agrarische gemeenschap in Aalten en omgeving was men in hoge mate zelfvoorzienend. Het schaap leverde wol; en vlas was de grondstof voor linnen. Op de boerderij werden dus de garens gemaakt.
De vlasbewerking en het spinnen kunnen we in de Freriksschuur bekijken.

Het weefgetouw op de boerderij: Een of meer zoons op een boerderij specialiseerden zich in het weven. Het was vooral een werkje voor de wintertijd.
Zo,Äôn weefkamertje kunnen we ook in de Freriksschuur bekijken.

De eerste fabrieken: Ondernemers bouwen een hal waarin een aantal weefgetouwen c.q. spinnewielen worden geplaatst. Dit gebeurde vooral vanaf de 19e eeuw. Wevers en spinners werken hier in loondienst. Maar alles gebeurt nog steeds met de handen (en voeten!). Pas met de introductie van de stoommachine werden het naar ons idee pas √©chte fabrieken (vanaf + 1850). De eenvoudige werking van de stoommachine wordt met behulp van een klein model stoommachine gedemonstreerd.

Tekst bij de linnenkast

Een goed gevulde linnenkast hoorde bij de uitzet van elke jonggetrouwde vrouw. Van boven naar beneden:

- Rollen linnen (ongeveer 1780-1820): Dit linnen werd gemaakt van zelfverbouwd vlas. Na een intensieve behandeling (o.a. roten, repelen, braken, maken van spinrokken) werd er op het spinnewiel linnen garen gesponnen, waarmee op het weefgetouw het linnen kon worden geweven.
Het weven werd meestal gedaan door huiswevers. Dit waren mensen die enige tijd op de boerderij bleven om het nodige linnen te weven.
De geweven stof werd door twee personen 4x in de lengte gevouwen. Daarna werd het neergelegd op een lange tafel, waarna het in harmonicavorm gevouwen werd tot een smalle strook. Het doek werd aan weerszijde naar het midden gerold. Daarna werden er strakke bandjes omgedaan om de twee kanten tegen elkaar te houden.
De jonge meisjes begonnen al vroeg met het verzamelen van linnen. Bij hun huwelijk werd hier uit hun uitzet gemaakt. De overige rollen kregen een plaats in de linnenkast. Hoe meer rollen, hoe rijker de bruid!

- Op de tweede plank liggen stapels **hemden** met in rood geborduurde initialen. Rechts voor de mannen, links voor de vrouwen. De initialen werden in kruissteek geborduurd, ‚Äúgelitterd‚Äù. Later werden de letters met sjablonen getekend en met rood garen overgeborduurd. In het doodshemd, dat ook bij het huwelijk werd meegebracht, stak soms nog een naald, omdat het nog niet helemaal was afgemaakt. De initialen van dit hemd werden zwart geborduurd. Op deze plank zie je ook de bruidsglaasjes.

- Op het derde schap liggen rechts de **dekbedovertrekken en de gordijnen** voor de bedstee. Daarnaast liggen de lakens en de slopen, van het linnen gemaakt en ook met ‚Äúgelitterde‚Äù initialen. Een witte sprei met ingeweven motief werd op het bed gelegd als er veel bezoek verwacht werd. Het bezoek kon hun ‚Äúgoed‚Äù in de bedstee leggen. Er waren nog geen kapstokken, die kwamen pas in 1920/1930.

- Links ligt het **tafellinnen**, bestaande uit tafellakens en servetten, geweven in verschillend motieven. Er ligt ook een servettasje, versierd met kantkloswerk (Richelieuwerk). Verder liggen op dit schap nog droogdoeken in stapels gebonden met een rood lint.

- In de laden: Rechts: diverse **werkschorten**. Daarnaast het ondergoed, de nadagen en de rumpertjes voor de vrouwen en de boezeroenen voor de mannen. Links liggen lancaster gordijnen met een geborduurde rand.

- In de bedsteden en het kinderledikantje zie je het beddengoed, de gordijnen en het nachthemd.

- Voor de ramen hangen de “lancasters” (gordijnen). En bij de schouw een valletje.

Van vlas tot linnen tot in de linnenkast

Verschillende uitdrukkingen en gezegden

- Een boom opzetten
Het opbomen van nieuwe scheringdraden doe je meestal met z‚Äôn twee√´n. Het is een heel karwei. Ondertussen kun je een goed gesprek houden.

- Dat is schering en inslag
Zoals de schering en inslag bij elkaar horen, zo komen andere zaken soms ook steeds terug.

- Iedere dag een draadje is een hemdsmouw in een jaar
Als je maar stug door gaat komt er uiteindelijk toch wel iets tot stand

- Kamgaren
Een mooie wollen stof, de draden zijn van lage haren gesponnen.

- Het spinnen van de kat
Verwijst naar het geluid van het spinnewiel

- Pappen en nat houden
De zeer dunne linnen draden moesten om soepel te blijven met een soort stijfselpapje worden bedekt dat niet mocht opdrogen. Daarom stond het weefgetouw vaak in de stal, waar het vochtig was.

- Wat zie je bleek/ bleekgezicht
Het linnen werd na het wassen op de bleek gelegd, een groot grasveld. De ultraviolette stralen nemen de ‚Äògrauwsluier‚Äô weg.

- Jan Boezeroen
Een eenvoudige man droeg een boezeroen,